

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA RIVOJLANTIRUVCHI MARKAZLAR FAOLIYATINI SHAKLLANTIRISH

Shirnova Rayxon Kazakboevna

Samarqand viloyati Ishtixon tumani 3-son DMTT tarbiyachisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlarida rivojlantiruvchi markazlar faoliyatini shakllantirish masalalari yoritilgan. Rivojlantiruvchi markazlarning ta'lim-tarbiyaviy jarayondagi o'rni, bolalarning mustaqil fikrlashi va ijodkorligini rivojlantirishdagi ahamiyati tahlil qilingan. Shuningdek, ularni tashkil etish tamoyillari, zamonaviy pedagogik yondashuvlar va texnologik imkoniyatlar haqida fikr yuritilgan. Maqolada ota-onalar bilan hamkorlik va markazlar samaradorligini oshirish yo'llari ham ko'rib chiqilgan. Natijada, rivojlantiruvchi markazlar bolalar ta'lim-tarbiyasini sifat jihatdan yangi bosqichga olib chiqishda muhim vosita ekani asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, rivojlantiruvchi markaz, ijodkorlik, mustaqil fikrlash, pedagogik yondashuv.

Maktabgacha ta'lim inson hayotidagi muhim bosqichlardan biri bo'lib, bolalarning intellektual, ijtimoiy, emotsional va jismoniy rivojlanishiga mustahkam zamin yaratadi. Bugungi kunda dunyo miqyosida ta'lim tizimida yuz berayotgan o'zgarishlar va innovatsion yondashuvlar maktabgacha ta'lim sohasini ham yangi bosqichga olib chiqmoqda. Xususan, rivojlantiruvchi markazlar faoliyati ushbu ta'lim bosqichining sifatini oshirish, bolalarda ijodkorlik, mustaqil fikrlash va amaliy ko'nikmalarni shakllantirishda muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda. Rivojlantiruvchi markazlar — bu bolalar uchun maxsus tashkil etilgan, ularning qiziqishlari va yoshiga mos ravishda jihozlangan ta'lim maydonchalari bo'lib, ularda bolalar mustaqil tarzda bilim oladilar, o'z tajribalari asosida yangi ko'nikmalarni egallaydilar va o'zlarini turli rollarda sinab ko'radilar. Bu markazlar, odatda, bir necha turdagi faoliyatni qamrab oladi: konstruktiv (qurilish va modellashtirish), didaktik o'yinlar, badiiy ijodkorlik, tabiatshunoslik, matematika, til va nutq rivojlantirish, musiqa va harakatli o'yinlar.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida rivojlantiruvchi markazlarni shakllantirishning asosiy maqsadi bolalarning har tomonlama rivojlanishiga qulay va rag'batlantiruvchi muhit yaratishdir. Ular bolalarda mustaqillik, tanlov erkinligi, mas'uliyat hissi va ijtimoiy muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Markazlarning faoliyati bolalarning shaxsiy xususiyatlarini hisobga olgan holda tashkil qilinadi, bu esa har bir bola uchun individual yondashuvni ta'minlaydi.

Bunday markazlarni tashkil etishda bir necha muhim tamoyillarga amal qilinadi. Avvalo, markazlarning jihozlanishi bolalarning yoshiga va rivojlanish darajasiga mos bo'lishi kerak. Masalan, 3-4 yoshli bolalar uchun yirik konstruktorlar, yumshoq modellar va rangli geometrik shakllar mos bo'lsa, 5-6 yoshli bolalar uchun murakkabroq qurilish elementlari, mozaikalar va matematik materiallar kerak bo'ladi. Ikkinchidan, markazlarning ichki muhiti ochiq, yorug' va bolalarning erkin harakatlanishiga qulay bo'lishi lozim. Uchinchidan, markazlarning faoliyati bolalarni faqat tayyor bilimlarni o'zlashtirishga emas, balki izlanishga, tajriba qilishga va mustaqil xulosa chiqarishga undashi kerak. Rivojlantiruvchi markazlarning samarali faoliyati ko'p jihatdan pedagoglarning malakasiga va ularning metodik yondashuvlariga bog'liq. O'qituvchi bu jarayonda rahbar va yordamchi sifatida ishtirok etadi, ammo bolalarga mustaqil izlanish va faoliyat yuritish imkoniyatini beradi. Pedagog bolalarni kuzatadi, kerak bo'lganda ularga maslahat beradi, lekin ularning ijodiy fikrlashiga to'sqinlik qilmaydi. Shu sababli, maktabgacha ta'lim muassasalarida faoliyat yuritayotgan tarbiyachilar uchun rivojlantiruvchi markazlarni tashkil etish va ulardan foydalanish bo'yicha maxsus o'quv kurslari va seminar-treninglar tashkil etish muhim ahamiyat kasb etadi.

Zamonaviy pedagogik nazariyalar rivojlantiruvchi markazlarning bolaning erkin tanlov va qiziqish asosida ta'lim olishiga xizmat qilishini ta'kidlaydi. Masalan, Reggio Emilia yondashuvida bolalar "o'zining yuz tili" orqali o'z fikrlarini ifodalaydi va markazlar bu imkoniyatni kengaytiradi. Montessori metodikasi esa bolalarga maxsus tayyorlangan muhitda mustaqil harakat qilish va rivojlanish imkonini beradi. Shuningdek, Vygotskiy ta'kidlagan ijtimoiy muhit va yaqin rivojlanish zonasi konsepsiyasi ham rivojlantiruvchi markazlar orqali o'z ifodasini topadi. Chunki bu markazlar bolalarni yangi bilim va ko'nikmalarga o'z tengdoshlarining va kattalarning yordami bilan ega bo'lishga undaydi. Bugungi kunda O'zbekiston Respublikasida maktabgacha ta'lim sohasida amalga oshirilayotgan islohotlar ham rivojlantiruvchi markazlarning ahamiyatini oshirmoqda. "Maktabgacha va maktab ta'limi to'g'risida"gi qonun, davlat dasturlari va qarorlar orqali ta'lim muassasalarida innovatsion metodlarni keng joriy etish ko'zda tutilmoqda. Rivojlantiruvchi markazlar esa ushbu maqsadlarni amalda ro'yobga chiqarishda asosiy vosita bo'lib xizmat qilmoqda. Shuningdek, bunday markazlarni tashkil etish orqali ota-onalar bilan hamkorlik aloqalarini mustahkamlash mumkin. Chunki ko'plab ota-onalar bolalarining qiziqishlarini

aniqlashda va ularni rivojlantirishda markazlarda olib borilayotgan ishlarni kuzatib, kerakli tavsiyalarni olishadi. Rivojlantiruvchi markazlarda ochiq eshiklar kunlarini tashkil etish, ota-onalar uchun mahorat darslarini o'tkazish va ular bilan tajriba almashish bolalarning uyda ham ta'lim jarayonini davom ettirishga yordam beradi. Ayniqsa, zamonaviy texnologiyalardan foydalanish orqali rivojlantiruvchi markazlarning imkoniyatlarini yanada kengaytirish mumkin.

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida rivojlantiruvchi markazlar faoliyatini shakllantirish bugungi ta'lim tizimining ustuvor yo'nalishlaridan biridir. Ular nafaqat bolalarning bilim va ko'nikmalarini oshirishga, balki ularning shaxsiy sifatlarini — mustaqillik, mas'uliyat, ijodkorlik va hamkorlikka tayyorlikni rivojlantirishga xizmat qiladi. Kelajakda bu markazlar ta'lim jarayonining ajralmas qismi bo'lib, maktabgacha ta'lim muassasalarining sifat ko'rsatkichlarini belgilab beradi. Shu sababli, ularni yanada takomillashtirish va ommalashtirish yo'lida tizimli ishlar olib borish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Harvard University Press.
2. Edwards, C., Gandini, L., & Forman, G. (2012). *The Hundred Languages of Children: The Reggio Emilia Experience in Transformation*. Praeger.
3. Montessori, M. (1967). *The Discovery of the Child*. Ballantine Books.